

A kultuszminiszter megmentette a pusztulástól a Schlauch-könyvtárat

A Schlauch-könyvtár, amely jelen pillanatban Faragó József budapesti régiségkereskedő és antikvárius körülbelül 200.000 pengőt érő tulajdona, a szabadságharcot követően a következő években gyűjtötte össze Európa különböző részéről Török János magyar publicista, szenvedélyes könyvgyűjtő, Török Jánosról és könyvtáráról Fraknói Vilmos a *Magyar Könyvszemle* 1877-ik évfolyamában a következőket írja:

„Török Jánost mindnyájan ismertük. Megjelenésében és beszédében, irányában és politikájában, egy szóval minden ízében magyar volt. A magyar nemzeti szempont volt előtte mindig és mindenben irányadó. Nem feltűnő tehát, hogy ugyanazon szenvedéllyel, amely tolalt az ősi magyar intézmények védelmében vezérlé, gyűjtötte össze mindazt, ami azoknak multjára vonatkozott. Benne a bibliophil szenvedélyét megemésztette a hazaszeret. Minden ritka, régi könyvben majdnem ereklyét látott.

De neki egy jelentékeny „Bibliotheca Hungarica” összeállításra nehezebb feladat volt, mint elődeinek. A gyűjtést a hatvanas évek elején kezdte ugyan meg, de nagy arányokban csak a jelen évtized első három esztendejében folytatta, amikor az antiquáriusi könyvpiacra az árak általánosan és különösen a ritka hungaricák ára mesésen felszokott. A *List és Francke* cég fellépése és a *British Museum* magyarországi acquisitói úgyszólván forradalmat idéztek elő e téren. Neki tetemes összegeket kellett fizetni olyanért, aminek néhány évtized előtt alig volt értéke.

Élete alkonyán a könyvtár volt egyedüli vagyona és annyi megüdvült reménye után egyedüli öröme. És ez méltán. A könyvtár kötetének számát tekintve, sokkal csekélyebb volt, mint akár Széchenyié, akár Jankoviché és Horvát Istváné, de értékre és az összeállítás rendszerességére nézve azokat csaknem megközelíti.

Azonban amennyire örült a könyvtár kiegészítésének, amennyi örömet talált használatában és rendezésében, annyira súlyos teherként nehezedett lelkére az a gondolat: mi fog azzal halála után történni? Rettegést ártól az eshetőségtől, hogy amit ő hazája iránti meleg érdeklődésből létesített, külföldre kerül; amit egy eszme szolgálatára egybegyűjtött, szét fog daraboltatni.

Nagy megnyugvására szolgál, midőn néhány hónappal 1874 február 9-én bekövetkezett halála előtt a könyvtárat dr. Schlauch Lőrinc szatmári püspök 20.000 o. é. forintot megvásárolta s főpapi pálvánjának küszöbén az áldozatkészség ezen kitűnő ténye által azt a hazának megmenté.

Miből áll a Schlauch-könyvtár?

A *Magyar Könyvszemle* ismertetése így folytatja:

A Török János által gyűjtött könyvtár a szó szoros értelmében magyar könyvtár. Elsősorban a magyar történelem és a magyar jog, azután a magyar irodalom többi ágai vannak leginkább képviselve. A nem magyar történelemre vonatkozó munkákat is nagy számban bírja, de csak annyiban, amennyiben Magyarország történelmére világítanak és annak, ki Magyarországot történelmével foglalkozik, melőzhetőnek. Azon munkáknak, amelyek hazánkra egyáltalán nem vonatkoznak, száma alig megy néhány százra.

A könyvtár áll 8003 munkából, 11.839 kötetben, ezekhez járul még 2303 rőpirat. Ezek az egyes szakaszok között a következőképpen oszlanak meg:

Hazai történelem és segédtudományok	munka	kötet
Hazai egyháztörténelem	1104	1308
Magyar jogtudomány	1008	1405
Régi magyar irodalom	126	126
Magyar nyelv és szépirodalom	820	1192
Tudományos folyóiratok és hírlapok	93	949
Magyarországra vonatkozó rőpiratok	2303	2033
Nem magyar történelem	450	877
Incunabula, Curiosa, Varia	1098	1500

A könyvtár ritkaságokban, unicumokban gazdag. Főleg a XV., XVI. és XVII. századból apró nyomtatványok között találhatunk ilyeneket; mert ezeknek évszázadokon keresztül semmi értéket nem tulajdonítottak és így a példányok legnagyobb része elenyészett.

A továbbiakban Fraknói Vilmos részletesen tárgyalja egyes példá-

nyait a könyvtárnak, amely, mint Schlauch-könyvtár ment be a köznevelési törvénybe.

Slauch Lőrinc 1902-ben bekövetkezett halálakor könyvtárát egyházmegyéjének ajándékozta.

Változtak az idők, bekövetkezett a trianoni katasztrófa. A román

megszállás alatt is sértetlenül állott a könyvtár a szatmári püspöki palotában. Közben a románok alatt a csonka szatmári püspökséget egyesítették a nagyváradi püspökséggel. A kettős egyházmegye püspöke Fiedler István lett. Fiedlert sok támadás érte magyarsága miatt a román éra alatt. Teljes szívvel a magyar ügyek képviselője volt. Minden magyar törekvést támogató erkölcsileg, anyagilag egyaránt. Szegény lévén az egyházmegye, a püspökség fenntartására a Schlauch-könyvtár eladását határozta el. A magyar egyházmegye tulajdonát képező könyvtárat, amely nem volt püspöki törzsvagyon, jogában állott káptalana beleegyezésével eladni. Vevőnek egy magyar keresztény könyvkereskedő jelentkezett, Faragó József budapesti antikvárius személyben.

Faragó 1936-ban megvásárolta a könyvgyűjteményt. Tulajdonképpen már itt vette előre árnyékát a könyvek tragédiája.

Faragó mellett Erdélyt egy másik magyar amatörgyűjtő is járta. Sok régiséghez jutott hozzá olcsó pénzért, különösen szép erdélyi szőnyeggyűjtemény jutott birtokába. Ez az előkelő amatörgyűjtő érthető okokból nem szimpatizált Faragóval. Nem tudni, melyikük akarta megvásárolni a Schlauch-könyvtárat előbb, az sem bizonyos, hogy a másik régiséggyűjtő egyáltalán gondolt-e a könyvek megvételére, de valószínű, hogy ellenszenvét fokozta Faragó kitűnő vétele...

Faragó a könyveket a bécsi döntés után hazaszállíttatta és beraktározta Dorottya-utca 9. számú házában lévő könyvtárába. A könyvekkel nem történt a szállítás közben semmi baj, azok sértetlenül várták vevőjüket. De vétel helyett más történt.

Bonyodalmak egy rendelet körül

A visszacsatolás után megjelent a *Budapesti Közlöny*-ben 7070—1940. M. E. szám alatt egy rendelet, amely kimondja, hogy minden olyan könyvet és iratot, amely közgyűjteményből a román megszállás alatt illetéktelenül került ki, be kell jelenteni az Országos Levéltárnak. A bejelentés után illetékes szervek döntik el, hogy a bejelentett könyvekre vagy iratokra igényt tart-e az állam vagy sem. Amennyiben igen, úgy az államnak vagy a rendeletben megjelölt más igényjogosultnak jogában áll azt méltányos áron megvenni.

A gróf Teleki Pál miniszterelnöksége alatt kiadott rendeletben foglalt intézkedésekre az adott okot, hogy a megszállás ideje alatt sokan jutottak illetéktelenül olyan könyvekhez és iratokhoz, amelyekre közérdekből az állam tart igényt. Így került többek között magánkézbe Rákóczi levelezésének egy része is a szatmári megyei levéltárból.

A rendelet hatálybalépése után hivatalos értesítés érkezett Stolpa József kultuszállamtitkárhoz, amelynek nyomán a Közalapítványi Ügyigazgatóság feljelenítette a rendőrségnek egyrészt Fiedler István püspököt és a püspöki iroda igazgatóját, amiért illetéktelenül eladták a könyvtárat Faragónak, másrészt Faragó Józsefet, aki megvette a könyvtárat.

A rendőrség nyomozni kezdett. Megszülettek az ügy első aktái. Legmagasabb egyházi körünk is érdeklődni kezdte: tulajdonképpen mi van a Schlauch-könyvtár körül? 1940 októberében a téves információk és egy rendelet téves értelmezésén alapuló feljelentést, amelyben Faragó, mint zsidó könyvkereskedő szerepelt, visszavonták.

Pastiner Iván, a Kögyűjtemények Országos Főigazgatója ettől függetlenül hivatalosan igazolta, hogy a Schlauch-könyvtár nem közgyűjtemény, tehát nem esik bejelentési kötelezettség alá, tehát ügylatszotti, hogy az antikvárius és egyéb berkekből nagy port felverő viharok éljenek.

lyát a közgyűjteményeken kívül egyéb gyűjteményekből illetéktelenül kikerült, nemzeti szempontokból értékes könyvekre és iratokra is vonatkoztatja.

Közvetlen a pótrrendelet hatálybalépése után megjelent Faragó Dorottya-utca 9. számú házában lévő könyvtárában, illetékes hely megbízásából dr. Czifra András zárgondnok s a pótrrendelet alapján, tekintettel arra, hogy az információk szerint Faragó illetéktelenül jutott a most már bejelentési kötelezettség alá eső könyvtárhoz, a Schlauch-könyvtárat lefoglalta.

Utasítása értelmében a könyvtárat azonnal el kellett szállítani Faragó raktárából, az ügyek kivizsgálásáig.

A Nemzeti Múzeum szállítója, tekintettel arra, hogy a könyvek egyenkénti becsomagolása, szakszerű szállítása néhány napot vett volna igénybe, nem vállalta az azonnali szállítást, mire rakodó munkások jöttek, akik kötelekkel ácsavarva teherautókra vitték el a Schlauch-könyvtárat új szálláshelyére, a Fesztetics-palota nedves mosókonyhájába. A könyvtárat — amelyet hivatalosan leltározva senki nem vett át — a szállítók ledobálták a pince földjére, rázárták az ajtót s ekkor, 1940 november 30-án megkezdődött a Schlauch-könyvtár szomorú története.

A könyvek két éven át pusztultak egymás hegyén-hátán a mosókonyha nyirkos homályában. Közben a kereskedő beadványokban

megírta, hogy amennyiben a könyvek jelen rakárhelyükön maradnak, pusztulásra vannak ítélve. A beadványok hatásaként a könyvtárat ládába csomagolták a szállítómunkások, néhányat átlukasztottak szegezés közben, a ládákat élükre állították, úgyhogy most már nemcsak rothadtak a könyvek, hanem egymás súlyát következtében sok közülük ketté is tört...

Közben a Fesztetics-palotából gróf Teleki Pál tudományos intézet lett, amiért is a Schlauch-könyvtárat új raktárba kellett szállítani. Új raktárhelyiségül most az Iparművészeti Múzeum pincéjét jelölték ki. A szállítómunkások a mázsás ládákat bedobálták az új pincébe, közben megint eltört néhány könyv, megint lezárták a pinceajtót és a könyvek szép csendben dohosodtak tovább... Valószínűnek látszott, hogy a könyvek az idők végtelenségéig itt maradnak, dehát a könyvtár lefoglalása óta sok víz lefolyt a Dunán... Az ügy aktái *Szinyei Merse* kultuszminiszter elé kerültek, aki, miután alaposan átvizsgálta az ügyeket, ez év február 20-án feloldotta a zár alól.

Hála a kultuszminiszternek, a Schlauch-könyvtárügy elintézése

nem tartott ötven évig, mint ahogyan egyesek gondolták.

Bebizonyosodott, hogy az időközben magyar érdemrend nagykeresztjét kapott Fiedler püspök nem adta el jogtalanul a könyveket, bebizonyosodott, hogy Faragó legálisan vette meg a könyveket, tehát a könyvtár az övé, eladhatja akinek akarja.

A kereskedő most szakértőkkel vizsgálta át a könyveket. Az eddigi vizsgálatok megállapításai szerint a Schlauch-könyvtár tekintélyes része pusztult el. A könyvkereskedő kártérítési keresetet indított. Újabb vizsgálatok lesznek a közeljövőben, tárgyalások és ítéletek. Majd kikerül a pincéből a könyvtár, piacra dobják, akad a 200.000 pengőt érő könyvtárra vevő.

A legnagyobb károsult az ügyben a magyar kultúra, mert az elpusztult könyveket semmiféle kártérítéssel nem lehet pótolni.

A kultuszminiszter intézkedése megmentette, ami menthető, de a magyar közvélemény jogosan kérdezheti: miért kellett egy nyirkos mosókonyha padlótlán pincéjében rothadni ennyi pótolhatatlan magyar kultúrtárhelynek 1943 tavaszáig?...

Petrovics Béla

Pénteken kezdődik a gyermek napi gyűjtés

Az Országos Gyermekvédő Liga május 7-én és 8-án tartja gyermeknapját. Az egész országra kiterjedő emberbaráti és nemzetmentő tevékenység, mely immáron négy évtizede az év minden napján keresztül hallgatva dolgozik, szánja fel a könyveket és gyűjti az arra rászoruló magyar gyermekek sokaságát, e két napon kiadja a *Jóváadás utca*-ra, hogy mintegy 131 urnánál a budai és pesti városrészek legforgalmasabb pontjain kérjen mindnyájunktól néhány fillért a háború nehézségeiben annyira megpróbált magyar gyermekek számára. Ezekből a fillérekkel, melyeket ezen a két napon a magyar szellemi és születési előkelőségek hölgyei kérnek az utcák járólóitól, hatalmas emberbaráti intézményeket tart üzemben a Gyermekvédő Liga. Felruhazza, a Liga üdülőtelepein szolgálja ebből a pénzből szerte az országban a sok magyar gyereket, iskolainternátusokat tart fenn a lanyavidéken, hogy az apró

magyarok ne kényszerüljenek arra, hogy egészségüket veszélyeztetve hóbán, viharban, sárban kilométereket gyalogoljanak a tudományért. Elért a gondoskodásuk keze azokhoz a külföldről hazakerült magyar gyermekekhez is és elér majd a jövőben is, akiket telepekre gyűjt össze, hogy ott hónapokon át játszva, vidám derű közepette tökéletesen megtanulják a magyar nyelvet és megerősödjön magyar nemzeti érzéseikben. Huszonöt legkülönbözőbb típusú intézet és intézmény keretében vivja a magyar gyermekek, legdrágább nemzeti kincsünk megmentéséért ezt a harcot Budapest és a vidéken az Országos Gyermekvédő Liga.

Aki az elkövetkező két nap alatt Budapest utcaszeglein, tercin kényesen nélkül, csak a szívét törvényére hallgatva, tehetségéhez képest fillérekkel, pengőkkel lerója ezt a szociális adót, a magyar gyermek védelmében keresztül a nemzet egyetemes védelmének tesz szolgálatot.

A spanyol újságírók vendégül látása a Magyar Sajtókamarában

Az Országos Magyar Sajtókamara a Budapestben időző spanyol újságírók listéjére szerdán ebédet adott a Kamara helyiségében. Az ebéd során vjáz *Kolosváry-Borcsa* Mihály sajtókamarai elnök mondott pohárköszöntőt. Hangsúlyozta, hogy különös öröme szolgál a magyar sajtónak, hogy székházában vendégül láthatja annak a nemes spanyol nemzetnek a képviselőit, amely történelmi nagyságával és gazdag kulturális eredményeivel évszázadok óta megszerezte a magyarság bámulatát. Poharat a *Caudillo* személyére és Spanyolország felvirágzására és a spanyol vendégek egészségére ültette.

A spanyol vendégek nevében *Lain Entralgo*, a spanyol Nemzeti Tanács tagja köszöntötte meg az üdvözlést. Utalt a két nép lelki rokonságára és arra, hogy a magyarok Keleten a keresztény Európa védelmében álltak őri több mint ezer esztendőn át, egykor a tatárok és most a bolsevisták ellen. „Az európai civilizációért harcoltak. Önök és harcaink ma is — mondotta *Lain Entralgo* — éppúgy, mint mi, spanyolok.”

A villásreggeli után *Xaver Echarri*, az *Arriba* főszerkesztője érdekes beszámolóban ismertette a mai spanyol sajtó kialakulását, végül azokat a rendszabályokat, amelyeket Spanyolországban az újságírók kiképzésének előmozdítása és szociális viszonyainak biztosítása érdekében hoztak.

Az előadásért vjáz *Kolosváry-Borcsa* Mihály kamarai elnök mondott köszönetet az előadónak s az előadást tol-

mácsoló *Ember* Nándor zongoraművésznek.

A leventék új rendszer alapján gyűjtik a rongyot

A „Rongynapok” tapasztalatai igazolták, hogy a háztartásokban még mindig van igen jelentős mennyiségű nemes alapanyag textilhulladék, amely a háborús textilleltetés számára nélkülözhetetlen. A tapasztalatok alapján az egész országra kiterjedően átszervezték a rongygyűjtést, a munkába bevonták a leventéket, akik gazdasági szövetségük keretében gyűjtik az értékes hulladék textilanyagot. A gyűjtésre kijelölt leventék a maguk városában, falujában rendszeres munkával évenként és fejenként 3 kilogramm rongyot szolgáltatnak be. Az új rendszert Erdélyben próbálták ki az illetékesek, Maros-Torda, Csik, Udvarhely és Háromszék megyékből mintakörzetet létesítettek, ahol a „Rongynapok” eredményeit máris messze túlhaladták. A marostordamegyei nyolcszáz lakosú *Dedrásztelek* községben a leventék nyolc métermázsra értékes rongyot gyűjtöttek, ami azt jelenti, hogy a falu minden lakosa adott egy kilogramm rongyot. Ilyen eredményt még a fővárosban sem sikerült elérni eddig. Az erdélyi mintakörzet tapasztalatai alapján május elsejétől kezdve a hó végéig az egész országban gyűjtik a leventék a térlől visszatérő rongyokat. Járásonként 50—50 zsákot küldtek ki a begyűjtött rongy csomagolására és felszállításra, de már az első napokban igen sok helyről új zsákokat kértek.

Alkalmi vételek

Kaphatók:

- 3 kdt. Hóman-Szekfi: Magy. történet felb. köt. P 120.—
 - 2 kdt. Kelemen: Német-magyar... magyar-német nagy szótár III. kiadás P 68.—
 - 2 kdt. Képes remekfű P 240.—
 - 9 kdt. Nyírő (egész halma-köt.) P 96.—
 - 6 kdt. Rachmanova (piros egész bór köt.) P 75.—
 - 5 kdt. Malonyai: A magyar nép művészete P 300.—
 - 2 kdt. Zenei lexikon P 98.—
 - 31 kdt. Erdős Renée diszkói P 125.—
 - 10 kdt. Rom. Rolland: Jean Christophe diszkói P 56.—
 - 21 kdt. Révai lexikon szép péld. P 675.—
- Fentiekben kívül sok modern magyar, német, angol, francia könyv alkalmi példányokban.
- Kérje „expressz” jegyzékemet mely mindenkor alkalmi példányokból van összeállítva. Egyszer kéri, folytatásosan díjtalanul küldöm.

EHRENREICH LÁSZLÓ
„Vigszínház” könyvesbolt V. Szent István-körút 12. Telefon: 111-566.

Özv. dr. Glass Izorné mint anya, Pollák Gusztávné Glass Alice (Youngs. (c.w.n)) és dr. Schmidt Sándorné Glass Edit mint testvérei, fájdalomtól mélyen megörvénylek, hogy a legjobb fiu, testvér és rokon

dr. Glass Elemér

írógyors

életének 81-ik évében, hosszas szenvedés után, május hó 6-án visszaadta nemese lelkét a Teremtőnek.

Temetése május hó 7-én d. u. 14 órakor lesz a rákoskeresztúri temetőben.

Gyászolják még: Pollák Gusztáv, dr. Schmidt Sándor sógorai, Pollák György, Kovács Józsefné Schmidt Mária és Schmidt Káro unokasöcske, illetve unokahúgai s a nagyszámú rokonság és sok jó barátja.

Részvétlátgatások mellőzését kérjük.

Dr. László Arnold családja, maga és a gyászoló család nevében tudatja, hogy imádott felesége, a legjobb gyermek, testvér és rokon

dr. László Arnoldné

Gémes Erzsébet

a halotti szertéségek felvétele után visszaadta nemese lelkét a Teremtőnek.

A drága halott földi maradványait pénteken május hó 7-én d. u. 14 órakor fogják a rákoskeresztúri új köztemető halottas csarnokában a rom. kat. egyház szertársái szerint beszenteltetni és ugyanazon temetőben örök nyugalomra tételni. Az engedélyezett temetőbe május hó 18-án reggel 10 órakor fog a rákoskeresztúri rom. kat. plébániatemplomban a Mindenszenteknek bemutatni.

Minden külön értesítés helyett.

Mélyeség fájdalommal jelentjük, hogy szeretett edcsanyánk

Özv. Füzi Mórné

szül. Kines Hermína

életének 82. évében csendesen elhunyt.

Temetése május 7-én délután 2 órakor lesz a rákoskeresztúri temetőben.

Gyászolják gyermekeit: dr. Kornaik Pélyné Füzi Margit (Arad), Czeisler Sándorné Füzi Ilus és Füzi Ernő; unokái: Kornaik Anni, Eyi és Füzi Zsuzsi; menyje: Füzi Ernőné Haas Olga; veje: dr. Kornaik Félix; az egész rokonság és mindenki, aki ismerté.

Részvétlátgatgatások mellőzését kérjük.